

RUS KINYAZLIGINING TASHKIL TOPISHI

Denov tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti talabasi

G'oyibnazarov Mo'min

goyibnazarovmumin2@gmail.com

Denov tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti talabasi

Ashurov Sodiqjon

sodiqjonashurov536@gmail.com

Annotatsiya. Rossiya yerlarining ustidan rus kinyazliklarining urushlari va shu bilan birgalikda kelib chiqqan nizolar haqida ma'lumotlar o'rin egallagan bo'lib, shu bilan birgalikda Ivan Grozniy boshqaruvigacha bo'lgan davrlar ham tasvirlab o'tilgan.

Kalit so'zlar. Rus kinyazliklari, yerga egalik qilish, Chingizxon, Botuxon, Oltin O'rda, Kiyev Rusi davlati, yeti siyosiy ittifoq (Kiyev Rusi davlatida), Novgorod

Kirish. Rossiy davlati haqida gap ketar ekan hayolimizga eng birinchi bo'lib, Ivan Grozniy va uning kinyazliklari, u boshqargan davlatlar ko'z oldimizga keladi. Keling shu o'rinda rus kinyazliklari qanday paydo bo'lgan va ularning tugashiga nima sabablar bo'lgan degan savollarga birin-ketin javob topsakda o'zimiz uchun bilim va malakalarga ega bo'lsak. Chingizxon O'rta va Eronning shimolini istilo qilganidan so'ng mo'g'ullar 1223 yilda rus yerlariga ham bostirib kirishadi. Mo'g'ullar rus askarlarini otliq qo'shin harakati uchun qulay maydonga chiqarib tor mor qiladilar. Chingizxonning nabirasi Botuxon 1237-1242 yillarda Sharqiy yevropada istilochilik urushlarini olib boradi. Uning qo'shinlari dastlab, Rus kinyazliklarini, keyinchalik Polsha, qisman Serbiya va Bolgariyani istilo qilishadi. Botuxon yangi bosib olgan yerlarda o'z hukmronligini o'rnatadi va shu yerlarda "Oltin O'rda" xonligini tuzadi. Uning dastlabki poytaxti Saroy Botu hisoblanadi. Shu tariqa ayni paytda Kiyev kinyazining mavqeyi pasayadi. Kiyev Rusi haqida ham ozroq to'xtalib o'tadigan bo'lsak:

Kiyev Rusi - Yevropa o'rta asrlar tarixining g'ayrioddiy hodisasidir. Sharq va G'arb sivilizatsiyalari o'rtasida geografik jihatdan oraliq mavqega ega bo'lib, u eng muhim tarixiy-madaniy aloqalar zonasiga aylandi va nafaqat o'zini-o'zi ta'minlovchi ichki asosda, balki qo'shni xalqlarning sezilarli ta'sirida ham shakllandi. Kiyev Rusi davlatining tashkil topishi va zamonaviy slavyan xalqlarining shakllanishining kelib chiqishi Sharqiy va Janubi-Sharqiy Yevropaning keng hududlarida slavyanlarning Buyuk ko'chishi boshlangan va u 10-yilgacha davom etgan bir davrda yotadi. 7-asrning oxiri. Ilgari birlashgan slavyan jamoasi asta-sekin sharqiy, g'arbiy, janubiy va shimoliy slavyan qabila ittifoqlariga parchalanib ketdi. I ming yillikning o'rtalarida zamonaviy Ukraina hududida slavyan qabilalarining Antskiy va Slavinskiy ittifoqlari allaqachon

mavjud edi. Asta-sekin madaniyat va turmush jihatdan yaqin qo'shni qabilalarning uyushmalari paydo bo'ldi. Nihoyat, proto-davlat tipidagi hududiy birlashmalar - erlar va knyazliklar tashkil topdi, bu esa keyinchalik Kiev Rusi davlatining shakllanishi kabi jarayonga sabab bo'ldi. Ko'pchilik zamonaviy tarixiy maktablar rus, ukrain va belarus xalqlarining o'z-o'zini anglashining boshlanishini buyuk slavyan etnik birlashgan jamiyatining parchalanishi va yangi ijtimoiy shakllanish - qabila ittifoqining paydo bo'lishi bilan bog'laydi. Slavyan qabilalarining bosqichma-bosqich yaqinlashishi Kiyev Rusi davlatini vujudga keltirdi. Davlatning shakllanishi 8-asr oxirida tezlashdi. Bo'lajak davlat hududida ettita siyosiy ittifoq tuzildi: Duliblar, Drevlyanlar, Xorvatlar, Polyanlar, Ulichlar, Tivertslar, Siveryanlar. Birinchilardan bo'lib daryodan bo'lgan hududlarda yashovchi qabilalarni birlashtirgan Dulib ittifoqi vujudga keldi. Sharqda G'arbda Gorin. Qadimgi davlatning shakllanishi Kiev Rusi bu qabilalar yerlarida vujudga kelgan. Qabilalar ittifoqlarining tashkil topishi sharoitida ularning harbiy-siyosiy ahamiyati ortdi. Davlatning tashkil topish jarayoni ayniqsa Polyanskiy qabila knyazligi yerlarida jadal kechdi. Uning poytaxti Kiyevning ahamiyati ortdi. Knyazlikda oliy hokimiyat Polya knyazi Kiy avlodlariga tegishli edi. 8-9-asrlar oralig'ida. Knyazlikda uning negizida birinchi slavyan davlatining paydo bo'lishi uchun haqiqiy siyosiy shart-sharoitlar mavjud bo'lib, keyinchalik u Kiev Rusi nomini oldi. Yolnomachi Nestor tomonidan berilgan "rus erlari qayerdan paydo bo'lgan" degan savolga bugungi kungacha aniq javob topilmadi. Bugungi kunda tarixchilar orasida "Rus", "Kiyev" nomining kelib chiqishiga oid bir qancha ilmiy nazariyalar mavjud. Olimlarning fikricha, Polyan ittifoqi tarkibiga kirgan qabilalardan birining nomi shudring yoki rus bo'lib, keyinchalik butun Polyan ittifoqining ijtimoiy elitasi o'zlarini rus deb atay boshlagan. 9-asrda Qadimgi Rossiya davlatchiligining shakllanishi yakunlandi. Kiev Rusi mavjud bo'lgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Novgorod Kiyev bilan aloqasini uzgan birinchi knyazlik bo'lgan. XI asrda vujudga kelgan Novgorod, keyinchalik faqatgina rus yerlarining emas, balki Yevropaning ham yirik hunarmandchilik va savdo markaziga aylangan. Novgorod knyazligiga, an'anaga ko'ra XI asrda noiblikka Kiyev knyazining to'ng'ich o'g'li qo'yilgan. Lekin yillar o'tib mahalliy boylar ta'siri kuchayib, ular knyaz hokimiyatini cheklay boshlaydi. Shu tariqa Novgorod boylar respublikasiga aylana boshlaydilar.

Tahlil va natijalar. Polyanskiy knyazligining siyosiy rivojlanishi VIII-IX asrlar oxirida davlat shakllanishining paydo bo'lishiga olib keldi, keyinchalik unga "Rus" nomi berildi. Kiev yangi davlatning poytaxti bo'lganligi sababli, XIX-XX asrlar tarixchilari uni "Kiyev Rusi" deb atay boshladi. Mamlakatning shakllanishi drevlyanlar, siveriyaliklar va polyanlar yashagan O'rta Dneprda boshlangan. Rossiya hukmdori kogon (xoqon) unvoniga ega edi. Rossiyaning Buyuk Gertsogiga teng. Ko'rinib turibdiki, bunday unvonga faqat o'zining ijtimoiy mavqei jihatidan qabila

ittifoqi shahzodasidan yuqori bo'lgan hukmdorgina ega bo'lishi mumkin edi. Harbiy faollik yangi davlatning mustahkamlanganidan dalolat berdi. 8-asr oxirida Polyan knyazi Bravlin boshchiligidagi ruslar Qrim qirg'oqlariga hujum qilib, Korchev, Suroj va Korsunni egallab oldilar. 838 yilda ruslar Vizantiyaga keldi. Sharqiy imperiya bilan diplomatik aloqalar mana shunday rasmiylashtirildi. Kiyev Rusining Sharqiy slavyan davlatining tashkil topishi katta voqea edi. U o'sha davrning eng kuchli kuchlaridan biri sifatida tan olingan.

Mahalliy boylarning markaziy hokimiyatga qarshi kurashi XII-XIII asrlarda Kiyev, Galich-Volin, Vladimir-Suzdal kinyazliklarida ham kuzatiladi. Vladimir Monomaxning o'g'li Yuriy Dolgorukiy XII asrda Volga va Oka daryolari havzalaridagi yerlarni boshqarar edi. Kinyazlikda esa Rostov, Suzdal, Yaroslavl, Vladimir kabi shaharlarga asos solinadi. Kinyaz Dolgorukiy Kiyev ustidan 1147 yilda g'alabasini nishonlaydi va Kuchkovo qo'rg'oniga asos soladi. Bu esa keyinchalik Moskva nomini olgan.

Xulosa va takliflar. Bir vaqtlar eng qudratli davlat tuzilmalaridan biri Kiev Rusi edi. Sharqiy slavyan va fin-ugr qabilalarining birlashishi natijasida 19-asrda ulkan o'rta asrlar kuchi paydo bo'ldi. O'zining gullagan davrida Kiyev Rusi (IX-XII asrlarda) ta'sirchan hududni egallagan va kuchli armiyaga ega edi. Yuriy Dolgorukiyning avlodlari Vladimir kinyazligini Ivan Grozniyga –XVI asr o'rtalariga qadar boshqaradilar. XIV asrdan boshlab Vladimir-Suzdal kinyazligi va Moskva shahri Rus yerlarining birlashuviga asos bo'lgan edi. Shu tariqa rus yerlarida ham kinyazliklar o'rtasida kelishmovchiliklarga va yerga egalik qilish va o'z hukmronligini o'tkazish kabi bir necha nizolarga chek qo'yilib, barcha yerlar Moskva shahri ostida birlashadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Tursunboy Salimov 7 sinf “Jahon tarixi” darslik
2. [Kiyev Rusi: ta'lim va tarix - Tarix 2023 \(vogueindustry.com\)](http://vogueindustry.com)
3. [Rus knyazliklari \(ommalashtirish.uz\)](http://ommalashtirish.uz)
4. [Rus knyazliklari. 7- sinf \(arxiv.uz\)](http://arxiv.uz)
5. [Rus knyazliklari – Tarix • Sinaps](#)